

/laws/show/697-12. 5. The global competitiveness report 2010 – 2012 / World economic forum [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.weforum.org>. 6. Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс] / Соціологічна група "Рейтинг". – Режим доступу : <http://ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/13997>. 7. Индекс глобальной конкурентоспособности – информация об исследовании [Электронный ресурс] / Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>. 8. Греков І. П. Захист інтелектуальної власності як основа конкурентоздатності національної економіки / І. П. Греков // Управління правами інтелектуальної власності : матеріали науково-практичної конференції, 21 квітня 2011 р. / відп. за вип. А. М. Куліш. – Суми : СумДУ, 2011. – С. 31–33.

Ближенський В. Є.

УДК 334.722(477)

Студент 1 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано основні аспекти розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, визначено фактори та головні проблеми, які негативно впливають на його розвиток. Запропоновано засоби подолання негативних факторів малого бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Аннотация. Проанализированы основные аспекты развития малого и среднего бизнеса в Украине, определены факторы и основные проблемы, отрицательно влияющие на его развитие. Предложены способы преодоления отрицательных факторов малого бизнеса в современных условиях хозяйствования.

Annotation. The state of the small business in Ukraine is analyzed. The factors and problems adversely affecting its development are studied. Ways to overcome the negative factors of the small business in the current economy are suggested.

Ключові слова: малий бізнес, негативні тенденції, оподаткування, державна підтримка.

На сучасному етапі формування ринкових відносин в Україні особливого значення набуває питання розвитку нових форм господарювання. Світовий досвід свідчить про те, що одне з провідних місць у господарських системах розвинутих країн належить малим підприємствам. Саме мале та середнє підприємство дає змогу в найкоротший термін здійснити структурну перебудову економіки, сприяє насиченню ринку товарами та послугами і формуванню середнього класу. Актуальність даної теми полягає у тому, що розвиток та ефективне функціонування малого бізнесу є надзвичайно гострою проблемою в сучасних умовах кризового стану економіки України у зв'язку з наявністю низки нерозв'язаних проблем, серед яких складна політична ситуація, корупція, суперечливе та неоднозначне законодавство, високе податкове навантаження та, як наслідок, значна тінізація економіки.

Проблемні питання малого бізнесу висвітлено в працях таких провідних науковців, як: Варналій З. С., Воротіна Л. І., Колеснікова Л. А., які акцентують свою увагу на різних підходах до вирішення проблем розвитку малих підприємств. Дослідження природи малого бізнесу, його місця та ролі у розвинутих ринкових економіках є об'єктом уваги таких науковців, як: Т. Кондратюк, О. Кушель, В. Ляшенко, О. Мазур, І. Михасюк, В. Сизоненко, С. Соболев, В. Ткаченко та ін. Проте достатньою мірою основні проблеми та аспекти малого бізнесу в Україні не розкрито, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є аналіз стану малого бізнесу в Україні, визначення чинників, які негативно впливають на його розвиток, а також запропонування шляхів подолання негативних факторів малого бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Економічний і соціальний розвиток тієї чи іншої країни, а також рівень та якість життя громадян, перш за все, залежить від рівня розвитку економіки в цілому, а саме від рівня розвитку підприємницької діяльності, насамперед, малого та середнього бізнесу. Бізнес – це ініціативна економічна діяльність, яка здійснюється за власні чи взяті в кредит кошти суб'єктом підприємництва на його ризик і під його відповідальність спрямована на отримання прибутку. Отже, бізнес – це дві неподільні між собою складові ризик – прибуток. У розвинутих країнах Європи, а також країнах Азії та Америки

малий та середній бізнес складають основу національної економіки (більше 60 – 80 % у ВВП), у той час, коли в Україні даний показник зафіксовано на рівні 11 % у ВВП. Якщо розглядати частку зайнятих у даному сегменті економіки, то в розвинутих країнах цей показник становить 50 – 90 % зайнятого населення, а в нашій країні 5 – 6 %, але якщо враховувати тіньову економіку, то можна говорити про 30 % населення, яке зайняте в малому та середньому бізнесі [1].

Мале підприємництво є необхідною складовою розвитку економіки країни, ефективним інструментом підтримки життєдіяльності людей, формою їхньої участі в економіці країни. Отже, мале підприємство – це підприємство, на якому середньооблікова чисельність працюючих за рік не перевищує п'ятидесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей же період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньомісячним курсом Національного банку України щодо гривні [2].

Як вже було зазначено, у розвинутих країнах світу малий бізнес становить основу економіки. Він забезпечує роботою більшість населення (близько 80 %) та формує значну частку ВВП (понад 50 %). Невеликий внесок малого бізнесу (якихось 5 %) у ВВП України свідчить про недостатню його підтримку з боку держави. Процес становлення малого підприємництва в Україні відбувається вповільнено і нерівномірно, оскільки: по-перше, спостерігається вповільнення темпів зростання кількості малих підприємств. Так, кількість малих підприємств починаючи з 2000 року і до 2004 року помітно зростала. А в наступні роки ця тенденція поступово змінюється – кількість малих підприємств починає зростати з меншою швидкістю, і в 2012 році зменшилась порівняно з попереднім у 0,84 рази; по-друге, наявна галузева деформація, яка зорієнтована переважно на діяльність у сфері торгівлі та громадського харчування (55 %), що пов'язано з відносно незначними витратами на створення таких підприємств та швидким обігом вкладеного капіталу. Насторожує той факт, що не спостерігається тенденції до зростання питомої ваги кількості малих підприємств, які спеціалізуються на виробничій діяльності. Частка підприємств промисловості становить 14 % від загальної кількості малих підприємств, будівництва – 10 %, побутового обслуговування населення – 5 %, транспорту та зв'язку – 2 % (рисунок) [3].

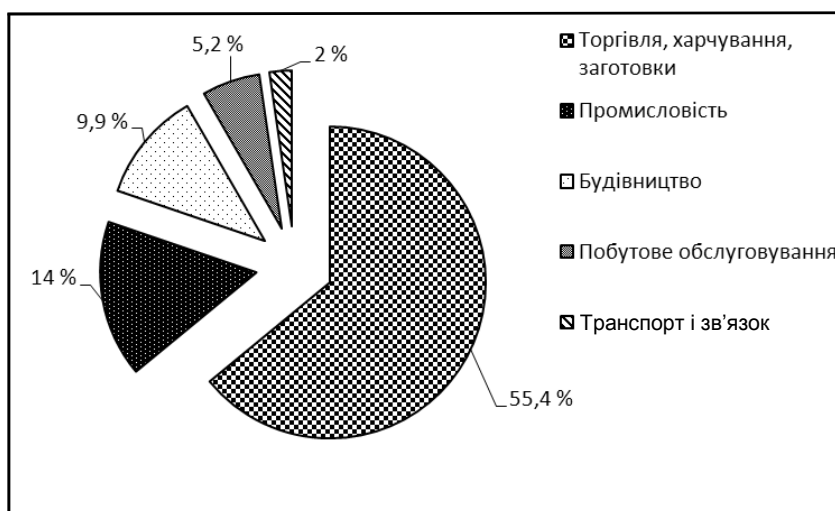

Рис. Розподіл малих підприємств за галузями народного господарства

По-третє, відбувається нерівномірний розвиток суб'єктів підприємництва на регіональному рівні. Найбільша кількість малих підприємств працює у Києві (243 на 10 тис. населення), на другому місці – Автономна республіка Крим (81 на 10 тис. населення). За областями України статистика була такою: найвищими показники концентрації малого бізнесу є у Київській, Дніпропетровській та Донецькій областях (72, 69, 54 підприємства на 10 тис. осіб населення відповідно), найнижчими – у Рівненській, Чернівецькій та Волинській областях (41, 44, 45 підприємства на 10 тис. осіб населення відповідно).

За словами багатьох науковців, які займаються дослідженням розвитку малого та середнього бізнесу, економічно розвинутою країною можна назвати лише ту державу, де нормально розвивається малий та середній бізнес. На сьогодні, Україна одна з тих держав, яким притаманна складна система оподаткування, тому деякі підприємці переходять до тіньового сектору економіки.

Як вже було зазначено раніше, малий і середній бізнес є "двигуном економічного розвитку", що підтверджується даними Держкомпідприємництва, в Україні 99,7 % усіх зареєстрованих підприємств – малі та середні [4]. Тому беззаперечним є той факт, що такі суб'єкти господарювання роблять значний вклад у розвиток економіки. В якості критеріїв, які сприятимуть розвитку малого та середнього бізнесу, доцільними будуть такі:

вирішення питань щодо організаційного забезпечення малого підприємництва, насамперед: розробка та прийняття цільові і регіональні програми розвитку та підтримки малого підприємництва з відповідним фінансовим та організаційним забезпеченням; упровадження єдиної вертикальної

системи органів виконавчої влади з питань малого підприємництва від Кабінету Міністрів України обласних, районних державних адміністрацій; розробка єдиної системи реєстрації та легалізації суб'єктів підприємництва; вдосконалення мережі та підвищення дієвості роботи громадських об'єднань малого підприємництва; формування та розвиток системи фінансової підтримки малого підприємництва, для чого, в першу чергу, необхідно: внести зміни та доповнення до Закону України "Про систему оподаткування" та інші закони, в яких передбачити скорочення кількості зборів та відрахувань, перехід на єдиний сукупний податок, введення системи патентів для громадян-підприємців (фізичних осіб), звільнення від оподаткування частини прибутку (доходу), що спрямовується на рефінансування суб'єктів малого підприємництва; передбачити використання державних кредитних ліній для підтримки малого підприємництва із зазначенням середнього розміру позики, процентної ставки та секторів кредитування при умові створення нових робочих місць;

організація інформаційного, консультативного та кадрового забезпечення, насамперед: відновлення щоквартальної статистичної звітності про діяльність суб'єктів малого підприємництва; розробка методики прогнозування розвитку малого підприємництва; створення мережі інформаційно-аналітичних центрів малого підприємництва; проведення необхідної пропагандистської роботи, спрямованої на формування сприятливої громадської думки щодо підприємницької діяльності; організація підготовки та перепідготовки кадрів через систему бізнес-центрів. Роль і місце малих підприємств в національній економіці виявляється у виконуваних ними функціях: формування конкурентного середовища; надання ринковій економіці гнучкості, оперативності реагування на потреби ринку, мобільності; прискорення реалізації новітніх технічних та комерційних ідей; створення нових робочих місць і вирішення проблеми зайнятості; пом'якшення соціальної напруги, демократизація ринкових відносин, створення середнього класу [5, с. 58].

Однією із позитивних рис щодо розвитку та підтримки малих та середніх підприємств є наявність соціальної ролі, яка, в свою чергу, забезпечує соціальну стабільність в країні. Соціальне значення даного сектору економіки безпосередньо полягає у впливі на формування середнього класу, який, на жаль, в Україні майже відсутній. В європейських країнах середній клас становить більше 60 % населення, а в Україні існує велика прірва між вищим та нижчим класами населення [6].

Проте, в країнах з високопродуктивною ринковою економікою розподіл населення за даними категоріями має інший вигляд, де більшу частку населення складає середній клас. Ситуація щодо соціального розшарування суспільства виникає через нерівномірність розподілу благ. Слід зазначити, що в розвинутих країнах формування місцевих бюджетів відбувається в основному за рахунок малого бізнесу, до якого надходить великий обсяг муніципальних замовлень [5]. На думку автора, сектор малого бізнесу – це створення нових робочих місць та вирішення соціальних завдань. Окрім цього малий сектор може значно впливати на формування ВВП.

Отже, національна економіка – це єдина система великого, середнього та малого бізнесу, в якій постійно відбувається їх взаємодія, при цьому кожен з них виконує свою життєво важливу функцію. Кожен вид бізнесу має якісно виконувати свої функції. Великий бізнес – заробляти кошти для країни на зарубіжних ринках, успішно конкурувати із світовими гігантами. У той же час на внутрішньому ринку домінуючу роль має відігравати малий та середній бізнес, здатний задовольнити індивідуальні потреби споживачів.

На думку багатьох аналітиків, у Податковому кодексі простежується підтримка саме великого бізнесу, а основний тягар припадає на малий та середній бізнес, що унеможливорює покращення сучасного стану його розвитку. На сьогодні існує концепція системної податкової реформи, яка створить сприятливі умови підтримки малих та середніх підприємств. Сутність її полягає в повній відміні ПДВ, податку на прибуток і єдиного податку на малий бізнес.

Це означає, що бізнес повністю вивільняється від податків, пов'язаних із отриманням підприємницького доходу. Замість скасованих податків вводиться податок на купівлю в розмірі 2,5 – 4 %, який сплачує споживач.

Основними перевагами такої системи є:

у результаті повної відміни ПДВ, податку на прибуток та єдиного податку на малий бізнес в Україні будуть створені ідеальні умови для процвітання інвестиційного клімату;

наявність значної детінізації економіки, оскільки немає сенсу приховувати податки. Відповідно, при ставці податку в 4 % до бюджету повинно додатково надійти на 60 – 70 млрд грн більше існуючого рівня річних податкових надходжень;

введення податку на купівлю зробить низькорентабельними багаторівневі корупційні канали розподілу з великою кількістю посередників і буде стимулювати розвиток реального сектору економіки;

значно скоротиться час та витрати на адміністрування податків [1].

Запропонована система є цілком соціально справедливою. Чим вище рівень доходів людини, тим більш дорогі покупки вона робитиме, тим більше сума податку. Держава має оптимізувати регулювання бізнесу та економіки в цілому.

Малий та середній бізнес відіграє в економіці досить вирішальну роль та є фундаментом для ринкової економіки. Дані сектори створюють необхідну атмосферу конкуренції, здатні швидко реагувати на будь-які зміни ринкової кон'юнктури, створювати додаткові робочі місця, здатні порівняно швидко окупатися, є основним джерелом формування середнього класу, оскільки середній клас – запорука стабільності суспільства і його успішного розвитку.

Розвинутий сегмент малого та середнього бізнесу – це, перш за все, високий рівень сервісу та низькі ціни на товари і послуги для споживачів. Високий рівень конкуренції стимулює розвиток

економіки і веде до зростання зарплат. А за рахунок високої інноваційної складової, притаманній малому та середньому бізнесу, розвиток даного сегменту повинен сприяти виводу економіки на якісно новий рівень. Отже, необхідність розвитку і державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні є досить значною, і вирішальною.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Проблемы развития малого и среднего бизнеса на Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://divitis.uaprom.net/a30165-problemmy-razvitiya-malogo.html>. 2. Украинский опыт развития малого и среднего бизнеса: ошибки и достижения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://research.by/pdf/Seminars/2003/20030924/01Liapin.pdf>. 3. Сайт Держкомстату. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Розвиток і підтримка підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dkrp.gov.ua/>. 5. Удел украинского малого бизнеса – торговля и сектор услуг [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://archive.kontrakty.ua/gc/2007/5/21detskij-sad.html>. 6. Сатир В. В. Економіко-математичне моделювання впливу на державне регулювання економіки / В. В. Сатир // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 256–270.

УДК 330.101.8(477)

Бочарникова Е. В.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ОСОБЕННОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Аннотация. Рассмотрены особенности, тенденции и динамика развития теневого сектора экономики Украины, а также возможные пути вывода экономики из тени и предпринятые меры для решения данной проблемы. Проведен анализ показателей уровня теневизации за 2008 – 2012 годы.

Анотація. Розглянуто особливості, тенденції та динаміку розвитку тіньової економіки України, а також можливі шляхи для виведення економіки з тіні та вжиті заходи щодо вирішення даної проблеми. Проаналізовано показники рівня мінізації за 2008 – 2012 роки.

Annotation. The peculiarities, trends and dynamics of the shadow economy of Ukraine are studied as well as possible ways to get the economy out of the shadow and the measures taken to solve the problem are considered. The indicators of shadow level in 2008 - 2012 years are analyzed.

Ключевые слова: теневой сектор экономики Украины, теневая экономика, рейтинг Глобального индекса конкурентоспособности.

Теневая экономическая деятельность – сложное и многогранное явление, которое существует и развивается при любых общественно-политических условиях. Расширение в Украине такого социально-экономического явления – существенное препятствие устойчивому развитию экономики в стране.

Неоднократно к проблемам теневой экономики обращались многие ученые-экономисты. Лагов Ю. В. и Ковалев С. Н. рассматривали экономические теории, объясняющие причины, сущность и последствия развития теневой экономики. Предборский В. А. и Кунцевич В. П. изучали механизмы функционирования современной транснациональной теневой экономики.

Рыночная трансформация постсоветских государств сопровождается ростом многочисленных угроз экономической безопасности, среди которых одно из главных мест принадлежит феномену теневой экономики. Теневая экономика представляет собой часть народного хозяйства, в рамках которого осуществляются деловые операции, лежащие вне правового поля. В силу нелегальности продукция, произведенная в теневом секторе, полностью или частично скрывается экономическими агентами от официального учета [1, с. 31].

Теневая экономика подразделяется на три крупных блока: неофициальная, фиктивная и подпольная экономика. Субъектами "второй" теневой экономики выступают менеджеры официальной экономики. В "серой" действуют нелегально занятые, а в "черной" – профессиональные преступники. Неофициальная теневая экономика неотрывна от "белой", здесь перераспределяются доходы без производства. Фиктивная экономика производит обычные товары и услуги, являясь при этом относительно самостоятельной. Подпольная экономика производит запрещенные и дефицитные товары и услуги.